

Y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil
Commission for Tertiary Education and Research

Amod: Y Gymraeg

Rhaid i ddarparwyr sydd wedi cofrestru gyda Medr neu sy'n cael ei gyllido ganddo gymryd pob cam rhesymol i wneud y canlynol:

- hybu ac annog mwy o ddefnydd o'r Gymraeg ar draws y darparwr, fel y gall pobl – gan gynnwys staff a dysgwyr – ddefnyddio'r iaith yn naturiol yn eu bywydau beunyddiol
- cynyddu'r galw am addysg drydyddol a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfranogiad ynddi, a'r Gymraeg fel pwnc hefyd

Lle y bo'n briodol, **rhaid** i ddarparwyr gymryd pob cam rhesymol i wneud y canlynol hefyd:

- hybu ac annog cynnal gweithgareddau ymchwil ac arloesi sy'n cefnogi'r Gymraeg

Categori Amod

Mae hwn yn amod cofrestru parhaus. Mae hwn yn amod ar gyfer cyllid.

Sail Gyfreithiol

Mae Adran 28 o **Ddeddf Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) 2022** (y Ddeddf) yn galluogi Medr i benderfynu ar amodau cofrestru parhaus cyffredinol a'u cyhoeddi.

Mae Adran 6 o'r Ddeddf yn gosod dyletswydd strategol ar Medr i hybu'r gwaith o gynnal ymchwil ac arloesi a gweithgareddau sy'n gysylltiedig ag ymchwil ac arloesi trwy gyfrwng y Gymraeg gan bersonau perthnasol.

Mae Adran 9 o'r Ddeddf yn gosod dyletswydd strategol ar Medr i hybu addysg drydyddol trwy gyfrwng y Gymraeg.

O dan Adrannau 90, 99, a 104 o'r Ddeddf, gall Medr bennu telerau ac amodau cyllido mewn perthynas â'r amod hwn.

O dan Adrannau 105 a 106 o'r Ddeddf, gall Medr bennu telerau ac amodau ar adnoddau ariannol a ddarperir gan y Comisiwn ar gyfer ymchwil ac arloesi.

Rhesymeg dros bennu'r Amod o dan Adran 28

Mae gan Medr rôl arwyddocaol i feithrin diwylliant bywiog lle gall y Gymraeg ffynnu, a chyfrannu at uchelgais Llywodraeth Cymru i gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg a dyblu canran y bobl sy'n defnyddio'r Gymraeg yn feunyddiol erbyn 2050, fel y nodir yn ei strategaeth, Cymraeg 2050: Miliwn o siaradwyr, ac sydd bellach yn darged statudol o dan Ddeddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025.

Nododd cyfrifiad 2021 y gyfran isaf o siaradwyr Cymraeg yr adroddwyd arni gan gyfrifiad, gan bwysleisio'r her sy'n ein hwynebu i wrthdroi'r shifft ieithyddol. Rydym yn cydnabod bod gan y sector addysg drydyddol rôl allweddol wrth gynllunio addysg Gymraeg. Mae'n hanfodol felly bod llwybrau di-dor i ddysgwyr ddatblygu, cynnal a defnyddio eu sgiliau Cymraeg trwy gydol eu taith mewn addysg drydyddol, gan eu harfogi i ddefnyddio'r sgiliau hynny yn y gweithle ac mewn cyd-destunau anffurfiol.

Yn unol ag Adrannau 6 a 9 o'r Ddeddf, ac yng ngoleuni pasio Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025, mae gan Medr rôl strategol fel cyllidwr a rheoleiddiwr addysg drydyddol yng Nghymru i sicrhau bod gennym oruchwyliaeth dros addysg iaith Gymraeg yn y sector hwn. Rydym yn cydnabod bod gennym rôl i'w chwarae, mewn cydweithrediad â'n partneriaid, i sicrhau bod dysgwyr trydyddol a'r gweithlu addysg yn gallu symud ymhellach ar hyd y continwm sgiliau Cymraeg dros amser.

Mae'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol wedi cael ei enwebu gan Weinidogion Cymru i roi cyngor i Medr ar ei ddyletswyddau statudol mewn perthynas â'r Gymraeg. Mae'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol wedi rhoi cyngor ar yr amod hwn a bydd yn parhau i gynghori Medr wrth iddo weithredu ei gynllun strategol.

Mae Medr wedi nodi yn ei gynllun strategol bod ganddo nod i *hybu mwy o ddefnydd o'r Gymraeg, gan gynyddu'r galw am ddysgu ac asesu trwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfranogiad ynddi*. Yn ategu gwaith i gyrraedd y nod strategol hwn mae ymrwymiad i Medr weithio gyda rhanddeiliaid, gan gynnwys y Coleg Cymraeg Cenedlaethol, i ddatblygu a gweithredu Cynllun Cenedlaethol ar gyfer y Gymraeg mewn Addysg Drydyddol. Nod y cynllun hwn fydd cynyddu a gwella'r trefniadau i ddarparu a hyrwyddo addysg ac asesu cyfrwng Cymraeg, gan gynyddu cyfranogiad, galluogi llwybrau di-dor ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg, ac annog cydweithio.

Datblygwyd yr amod rheoleiddiol hwn i alluogi Medr i ddefnyddio ei offer rheoleiddio i wireddu'r dyheadau a fydd yn cael eu nodi yn y Cynllun Cenedlaethol ar gyfer y Gymraeg mewn Addysg Drydyddol. Bydd yr amod rheoleiddiol yn cael ei adolygu'n barhaus i ystyried datblygiad y Cynllun Cenedlaethol. **Dylid** darllen yr amod rheoleiddiol hwn ar y cyd â'r Fframwaith Ansawdd, sy'n rhoi cyngor ar sut y gall darparwyr ddangos bod eu darpariaeth o ansawdd da, gan gynnwys wrth gefnogi ymarferwyr a darparu cyfleoedd i ymgysylltu â'r ddarpariaeth a'r defnydd o'r iaith Gymraeg a'i gwella.

Bydd gan ddarparwyr ledled Cymru sy'n ddarostyngedig i'r amod hwn brofiadau a hanes gwahanol o weithredu yn Gymraeg, yn ogystal â chyflwyno darpariaeth cyfrwng Gymraeg a chynnal ymchwil ac arloesi sy'n cefnogi'r Gymraeg. Byddant hefyd yn amrywio o ran eu maint, eu cenhadaeth, demograffeg eu dysgwyr a'u mathau o ddarpariaeth. Mae Medr yn cydnabod y bydd darparwyr yn dechrau o wahanol fannau ar eu taith a bydd yn rheoleiddio'n gymesur yn y cyd-destun hwnnw. Dros amser mae Medr yn disgwyl y bydd pob darparwr yn datblygu eu gallu i ddefnyddio, hybu a chefnogi'r defnydd o'r Gymraeg ar draws eu gwasanaethau fel darparwr, trwy eu darpariaeth addysg a thrwy eu gweithgareddau ymchwil ac arloesi.

Gofynion Cydymffurfio

1. Strategaeth y Gymraeg

Rhaid i Gorff Llywodraethu'r darparwr, neu gorff cyfatebol, gyhoeddi a chynnal Strategaeth y Gymraeg. **Dylai**'r strategaeth hon nodi sut y bydd y darparwr yn gwneud y canlynol:

- hybu ac annog mwy o ddefnydd o'r Gymraeg ar draws y darparwr
- cynyddu'r galw am addysg drydyddol a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfranogiad ynddi, a'r Gymraeg fel pwnc hefyd

Lle mae'r darparwr yn sefydliad sy'n gwneud ymchwil ac arloesi, **dylai** hefyd nodi sut y bydd yn:

- hybu ac annog cynnal gweithgareddau ymchwil ac arloesi sy'n cefnogi'r Gymraeg

Rhaid i'r strategaeth hon gael ei monitro a'i gwerthuso gan y darparwr, gan adeiladu ar arferion da a adnabwyd gan sefydliadau eraill. **Rhaid** i ddarparwyr werthuso, a lle bo'n briodol, diwygio eu strategaeth ar gyfnodau o ddim mwy na phum mlynedd. **Rhaid** ennyn ymgysylltiad dysgwyr â'r gwaith o ddatblygu, monitro a gwerthuso'r strategaeth, yn unol â'r Cod Ymgysylltu â Dysgwyr.

Rhaid adrodd ar gynnydd o ran cyflawni'r strategaeth trwy strwythurau llywodraethu'r darparwr, ynghyd â deilliannau unrhyw asesiadau effaith a gynhaliwyd.

2. Hybu ac annog mwy o ddefnydd o'r Gymraeg ar draws y darparwr

Rhaid i'r darparwr nodi yn Strategaeth y Gymraeg sut y bydd yn hybu ac yn annog mwy o ddefnydd o'r Gymraeg ar draws y darparwr fel y gall pobl – gan gynnwys staff a dysgwyr – ddefnyddio'r iaith yn naturiol yn eu bywydau beunyddiol. **Dylai**'r elfen hon o Strategaeth y Gymraeg:

- nodi sut y bydd y darparwr yn hyrwyddo'r Gymraeg, ei gwerth, a'r manteision y mae'r iaith yn eu cynnig i ddysgwyr a staff
- nodi sut y bydd y darparwr yn hybu ac yn annog cyfleoedd ffurfiol ac anffurfiol i'w ddysgwyr a'i staff ddatblygu eu sgiliau Gymraeg gydol oes, fel y gallent

- symud ymhellach ar hyd y continwrm sgiliau Cymraeg
- ystyried unrhyw amodau neu gynlluniau rheoleiddio perthnasol eraill sy'n ymwneud â chynnig gwasanaethau Cymraeg ar draws y darparwr, megis Safonau'r Iaith Gymraeg a'r Cynnig Cymraeg

Mae prifysgolion a cholegau eisoes yn ddarostyngedig i [Safonau'r Gymraeg](#), a sefydlwyd o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011, ac mae'n ofynnol iddynt adrodd ar gydymffurfedd mewn perthynas â'r safonau hyn yn flynyddol. Bydd cydymffurfio â'r safonau hyn yn helpu i roi sicrwydd i ni bod darparwyr yn cyrraedd safonau sylfaenol er mwyn annog mwy o ddefnydd o'r Gymraeg.

Pan nad yw darparwr yn ddarostyngedig i Safonau'r Gymraeg, **rhaid** iddo weithio gyda Chomisiynydd y Gymraeg i ddatblygu cynlluniau cymesur sy'n benodol i gyddestun sy'n gwella ei gynneg i ddefnyddwyr ei wasanaethau dros amser drwy'r [Cynnig Cymraeg](#).

Lle bo'n briodol, **dylai** darparwyr hefyd ystyried sut maent yn bwriadu mynd y tu hwnt i gyrraedd safonau neu gynlluniau'r Cynnig Cymraeg wrth nodi'r elfen hon o Strategaeth y Gymraeg.

3. Cynyddu'r galw am addysg drydyddol a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfranogiad ynddi, a'r Gymraeg fel pwnc hefyd

Rhaid i'r darparwr nodi yn Strategaeth y Gymraeg sut y bydd yn cynyddu'r galw am addysg drydyddol a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfranogiad ynddi, a'r Gymraeg fel pwnc. **Dylai**'r elfen hon o Strategaeth y Gymraeg:

- nodi deilliannau mesuradwy ar gyfer cynyddu'r galw am addysg drydyddol a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfranogiad ynddi, a'r Gymraeg fel pwnc hefyd, gan gynnwys ymhlith grwpiau heb gynrychiolaeth ddigonol
- adlewyrchu cyfraniadau'r darparwyr i'r Cynllun Cenedlaethol ar gyfer y Gymraeg mewn Addysg Drydyddol pan gaiff ei gyhoeddi
- ystyried amodau rheoleiddiol eraill a osodwyd gan Medr
- nodi sut y bydd y darparwr yn hyrwyddo darpariaeth Gymraeg, lle y bo ar gael
- bod wedi'i hymgorffori yng nghynlluniau strategol ehangach y darparwr, gan sicrhau bod ansawdd y ddarpariaeth a phrofiad dysgwyr yn cael ei gynnal
- ystyried pa gapasiti gweithlu a allai fod ei angen i gefnogi mwy o ddysgwyr i gymryd rhan mewn addysg drydyddol cyfrwng Cymraeg a'r Gymraeg fel pwnc
- bod yn glir ynghylch sut y bydd y darparwr yn gweithio gyda'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol a'r Athrofa Dysgu Cymraeg Genedlaethol
- ystyried strategaethau a ddatblygwyd gan ddarparwyr lleol, rhanbarthol a chenedlaethol eraill i gefnogi dull cydlynol sy'n canolbwyntio ar y dysgwr o gynllunio darpariaeth
- nodi cyfleoedd i gydweithio â darparwyr eraill i gynyddu'r galw am addysg drydyddol a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg, a chyfranogiad ynddi, a'r Gymraeg fel pwnc hefyd
- cael ei datblygu, ei monitro a'i gwerthuso gyda dysgwyr yn unol â'r Cod Ymgysylltu â Dysgwyr

Bydd gallu darparwyr i ymateb i'r galw cynyddol am addysg drydyddol cyfrwng Cymraeg yn amrywio ar draws y sector ac rydym yn cydnabod y bydd angen datblygu'r gallu i ehangu'r ddarpariaeth hon dros amser. **Dylai** r elfen hon o Strategaeth y Gymraeg fod yn gymesur â maint, cenhadaeth, capasiti'r gweithlu, y cynnig pynciau a chyd-destun rhanbarthol y darparwr, gan gydnabod yr heriau a'r cyfleoedd y maent yn eu hwynebu wrth gynllunio, datblygu a chyflawni'r ddarpariaeth hon.

Dylai prosesau derbyn a chofrestru darparwyr ystyried sgiliau iaith dysgwyr er mwyn darparu ar gyfer datblygiad parhaus eu sgiliau Cymraeg yng nghyd-destun eu hastudiaethau, ar lefel briodol, gan gynnwys trwy astudio trwy gyfrwng y Gymraeg. **Dylai** darparwyr sicrhau bod dysgwyr yn meddu ar yr wybodaeth a'r cymorth angenrheidiol i hwyluso'r dewisiadau hyn.

Dylai darparwyr ystyried sut mae'r elfen hon o'u Strategaeth iaith Gymraeg yn cyd-fynd â'r Fframwaith Cenedlaethol ar gyfer Addysg Gymraeg a Dysgu Cymraeg, a baratowyd gan Weinidogion Cymru o dan Adran 24 o Ddeddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025, unwaith y bydd y Fframwaith Cenedlaethol wedi'i gyhoeddi.

Dylai darparwyr hefyd sicrhau bod y gwaith o ddatblygu rhaglenni dysgu perthnasol yn cyd-fynd â'r Cod i ddisgrifio gallu yn y Gymraeg, a baratowyd gan Weinidogion Cymru o dan Adran 6 o Ddeddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025, unwaith y bydd y Cod wedi'i gyhoeddi.

4. Hybu ac annog cynnal gweithgareddau ymchwil ac arloesi sy'n cefnogi'r Gymraeg

Lle mae'r darparwr yn sefydliad sy'n gwneud ymchwil ac arloesi, **rhaid** iddo hefyd nodi yn Strategaeth y Gymraeg sut y bydd yn annog ei ymchwilwyr, gan gynnwys ymchwilwyr o blith staff a myfyrwyr, i gynnal gweithgareddau ymchwil ac arloesi sy'n cefnogi'r Gymraeg.

Gallai cwmpas gweithgareddau ymchwil ac arloesi o'r fath gynnwys:

- ymchwil mewn ystod o bynciau academiaidd a gynhelir trwy gyfrwng y Gymraeg, yn gyfan gwbl neu'n rhannol
- ymchwil i'r Gymraeg fel pwnc academiaidd
- ymchwil addysgegol ac addysgol yng nghyd-destun y Gymraeg
- ymchwil cynllunio a pholisi iaith yng nghyd-destun y Gymraeg

Monitro

Bydd Medr yn monitro cydymffurfedd â'r amod hwn yn y ffyrdd canlynol (i gael diffiniadau o'r rhain, gweler dull Medr o fonitro):

- **Ffurflenni Sicrwydd Blynnyddol:** bydd disgwyl i ddarparwyr hunan-ddatgan a chyflwyno tystiolaeth eu bod wedi ateb gofynion cydymffurfio a gwella'n barhaus yr amod

- **hunan-werthuso:** drwy gyhoeddi a chynnal Strategaeth Iaith Gymraeg, a fydd yn cael ei monitro a'i gwerthuso gan y darparwr
- **arolygon dysgwyr:** mewn achosion lle mae deilliannau arolygon yn ymwneud ag Amod y Gymraeg
- **gwybodaeth sydd ar gael i'r cyhoedd:** gall cywirdeb, hygyrchedd ac eglurder gwybodaeth, fel gwefannau, prospectysau a deunyddiau recriwtio, lle mae'n ymwneud â darpariaeth sydd ar gael drwy gyfrwng y Gymraeg, fod yn ddangosyddion defnyddiol o gydymffurfedd
- **adolygiadau Estyn a'r Asiantaeth Sicrhau Ansawdd Addysg Uwch (QAA):** mewn achosion lle mae deilliannau adolygiadau'n ymwneud ag Amod y Gymraeg
- **ffynonellau sicrwydd annibynnol:** er enghraifft, drwy Gomisiynydd y Gymraeg
- **cyflwyniadau pryderon rheoleiddiol a monitro cwynion:** mewn achosion lle mae pryderon a gyflwynir i Medr, neu ddadansoddiad o ddata cwynion, yn nodi themâu neu faterion systemig sy'n ymwneud â chydymffurfedd ag Amod y Gymraeg
- **Digwyddiadau y Mae'n Rhaid eu Hadrodd:** mewn achosion lle mae'r digwyddiadau hynny'n ymwneud ag Amod y Gymraeg
- **monitro data:** mynd ati'n flynyddol i fonitro data a gwybodaeth sy'n ymwneud ag Amod y Gymraeg, gan gynnwys yr hyn a rennir gyda ni gan sefydliadau eraill sy'n monitro darparwyr, fel y Coleg Cymraeg Cenedlaethol a Chomisiynydd y Gymraeg, i leihau achosion o ddyblygu ymdrechion
- **gweithgareddau ymgysylltu:** naill ai ar lefel darparwr neu ar lefel sector, bydd Medr yn ymgysylltu â darparwyr wrth adolygu sut y mae cyngor neu arweiniad yn cael ei ystyried

Lle mae Medr o'r farn bod y darparwr mewn perygl o dorri'r amod hwn, efallai y bydd yn ei gwneud yn ofynnol i ddarparu gwybodaeth ychwanegol, a gall sefydlu trefniadau monitro ychwanegol ac o bosibl ei gwneud yn ofynnol llunio cynllun gweithredu.

Bydd Medr yn defnyddio data a gwybodaeth i oleuo ei asesiad o gydymffurfedd darparwyr â'r amod. Gall hyn gynnwys:

- strategaethau perthnasol gan gynnwys, ymhlith eraill, strategaeth i gynyddu'r galw am addysg drydyddol a chyfranogiad mewn addysg drydyddol a ddarperir trwy gyfrwng y Gymraeg, gan gynnwys unrhyw gynlluniau gweithredol cysylltiedig a fframweithiau gwerthuso i fonitro cynnydd a chyflawniad o ran eu gweithredu
- data dysgwyr a gyflwynir gan ddarparwr trwy Gofnod Dysgu Gydol Oes Cymru neu gofnod myfyrwyr Awdurdod Safonau Addysg Uwch (HESA)
- data staff o gofrestr Cyngor y Gweithlu Addysg, cofnod staff HESA a ffynonellau eraill
- Cyfarfodydd rhwng staff Medr ag arweinwyr strategol
- gwybodaeth a gafwyd o weithgarwch ymgysylltu â phartneriaid strategol fel y Coleg Cymraeg Cenedlaethol neu Gomisiynydd y Gymraeg
- deilliannau ymweliadau sicrhau ansawdd, arolygiadau neu adolygiadau
- adroddiadau hunanwerthuso a strategaethau dysgu proffesiynol darparwyr

- tystiolaeth o arolygon dysgwyr a staff
- llais y dysgwr o ystod o fecanweithiau gan gynnwys arolygon llais y dysgwr, cwynion a thrwy ymgysylltu â chynrychiolwyr dysgwyr
- digwyddiadau adroddadwy neu gwynion

Bydd mynychder ymgysylltiad Medr â darparwyr yn cael ei bennu gan ystyried i ba raddau y mae Medr wedi cael sicrwydd bod y darparwr yn cydymffurfio â'r amod, a bydd hyn yn cael ei wneud ar sail risg.

Mae Medr yn cadw'r hawl i alw strategaethau, archwiliadau ac adroddiadau darparwyr i mewn trwy eu strwythurau llywodraethu i oleuo ei asesiad o gydymffurfio.

Mae'n bosibl y bydd darparwyr sydd â hanes blaenorol o beidio â chydymffurfio, sy'n dangos tueddiadau o ddirywiad mewn data neu sy'n wynebu risg o beidio â chydymffurfio yn y dyfodol yn destun craffu mwy dwys. Bydd peidio â chydymffurfio â gofynion monitro yn ysgogi ymchwiliadau pellach ac ymyriadau posibl.

Adolygu a Diwygio

Bydd Medr yn adolygu'r amod hwn yn rheolaidd i sicrhau ei fod yn cyd-fynd ag anghenion esblygol y sector, newidiadau i bolisiau ac adborth gan randdeiliaid.